

мае славянскія карані і паходзіць ад слова *Ян*, што азначае 'Бог міласэрны'. У перакладзе на рускую мову *Янка* азначае 'маленькі Ян'. У гісторыі беларускай мовы і літаратуры сустракаецца шмат вядомых дзеячаў з памяншальна-ласкальнай формай імені *Янка*. Сярод іх можна назваць Янку Купалу, Янку Лучыну, Янку Маўра, Янку Брыля. Прывядзём прыклады выкарыстання гэтага імя ў мове даследаваных фальклорных твораў Віцебшчыны: *Ян азірнуўся і ўбачыў выразную постаць чалавека, якая рухалася прама да свірана* ("Легенда пра вёску Восава") [1, с. 125]; *Янка зноў палез і знайшоў тое, што шукаў: шпунт, які быў адкручаны шпунтоўнікам* ("Легенда пра вёску Ляды") [1, с. 188]; *Чаго ж, Янка, молад жаніўся?* (Песня "Чаго ты, дубе, зялёны развіўся?") [2, с. 30] і інш.

Імя *Часлаў* ўтворана шляхам складання дзвюх асноў 'гонар, чэсць' і 'слава'. Разам з тым існуе меркаванне, што *Часлаў* мае значэнне 'ганарыстасць'. І па гучанні, і па значэнні імя блізкае да старажытнага варыянта *Чаеслав* 'той, які марыць пра славу'. У беларускай мове антрапонім *Часлаў* замацаваўся, хутчэй, пад уплывам польскай мовы. Напрыклад: *Любіў Часлаў гарбузянку, асабліва, з цукрам* ("Паданне пра вёску Качаны") [1, с. 405].

Заўважым, што ў некаторых прыказках і прымаўках, народных песнях, паданнях асабовае імя можа выступаць з абагульняльным значэннем, называючы чалавека ўвогуле. Напрыклад, імя *Іван* у прааналізаваных фальклорных творах Віцебшчыны набыло абагульняльны сэнс, называючы тыповага прадстаўніка з народа, якому ўласцівы прыродны розум, дасціпнасць, уменне знайсці выхад з самых складаных сітуацый.

Заклучэнне. Такім чынам, аналіз фактычнага матэрыялу паказаў, што асабовыя імёны нясуць у сабе цікавую нацыянальна-культурную інфармацыю, сведчаць пра традыцыі нацыянальнага іменасова беларускага народа і нярэдка выкарыстоўваюцца для індывідуалізацыі мовы фальклорных персанажаў з мэтай стварэння гумару, іроніі, пачцінасці, пашаны і інш. Іх унутраная форма выяўляецца пры дапамозе разнастайных прыёмаў і мастацка-выяўленчых сродкаў. Вусная народная творчасць з'яўляецца выдатным узорам і прыкладам умелага выкарыстання такіх лексічных адзінак.

1. Віцебшчына: назвы населеных пунктаў паводле легендаў і паданняў / Ненадавец А.М. сост; склад, запіс., апрац. А.М.Ненадаўца. – Мінск: Беларусь, 2000. – 478 с.

2. Народна-песенныя скарбы Віцебшчыны: матэрыялы да практычных заняткаў / склад.: А.С. Дзядова, В.Ф. Падстаўленка. – Віцебск: ВДУ імя Машэрава, 2021. – 58 с.

3. Полацкі этнаграфічны зборнік: в 2 ч. – Наваполацк: ПДУ, 2011. – Вып. 2. Ч. 1. – 292 с.

ТЭМА СЯБРОЎСТВА Ў ТВОРЧАСЦІ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА

Балаканава А.Я.,

студэнтка 3 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Гладкова Г.А., канд. філал. навук, дацэнт

Ключавыя словы. Сябр, сяброўства, паэзія, кнігі, варожасць, Чалавек, Уладзімір Караткевіч.

Keywords. Friend, friendship, poetry, books, enmity, human, Vladimir Korotkevich.

У літаратуры, паводле філосафаў і тэарэтыкаў мастацтва, усё мае значэнне і сэнс толькі тады, калі ідзе ад чалавека і скіравана да яго, суадносіцца з ім, праяўляецца ў маральных і духоўных якасцях асобы. Чалавечы разуменне і вымярэнне раскрываюць вызначальнае, найбольш сутнаснае пры асэнсаванні пэўнай праблемы, падзеі, канфлікту. Арыенціры, погляды аўтара і яго ўнутраныя шуканні праз асобу героя маюць асаблівую каштоўнасць пры разглядзе светапогляду пісьменніка, канцэптуальнай прасторы твора, яго мастацка-стылёвай сістэмы.

Актуальнасць даследавання: тэма сяброўства шырока распаўсюджана і ў сучаснай сусветнай літаратуры, таму наша даследаванне можа быць карысным пры далейшым разглядзе тэмы сяброўства ў творах сусветнай літаратуры.

Мэта: даследаванне тэмы сяброўства ў паэзіі Уладзіміра Караткевіча.

Вынікі і іх меркаванні. Многія беларускія пісьменнікі вельмі часта ў сваіх творах звяртаюцца да тэмы сяброўства. У нашай працы мы закранулі гэтую тэму ў творчасці Уладзіміра Караткевіча.

Паводле «Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы», сяброўства – гэта адносіны паміж кім-небудзь, якія грунтуюцца на духоўнай блізкасці, агульнасці інтарэсаў, узаемнай прыхільнасці.

Уладзіміру Караткевічу пашчасціла з сябрамі, і гэта былі не толькі яго аднагодкі, а людзі ўжо сталага ўзроста, якія дапамаглі раскрыць яго талент. Першыя друкаваныя вершы Караткевіча прыхільна сустрэў Рыгор Бярозкін. Крытык сцвердзіў, што нават некалькі вершаў Уладзіміра Сямёнавіча, надрукаваных у часопісе «Польмя», даюць падставу гаварыць пра яго «як пра таленавітага, шматабяцаючага прадстаўніка маладой беларускай паэзіі». Сам Караткевіч быў глыбока ўдзячны Максіму Танку і многім іншым беларускім пісьменнікам, якія зразумелі і падтрымалі яго ў пэўны час. «Гэта, ведаеце, упэўненасць. Цяпер я ўжо не кіну. Так хочацца працаваць, і адчуваю я сябе нейкім новым, іншым» – пісаў Караткевіч Максіму Танку.

Але, чытаючы Караткевіча, мы можам убачыць, што для яго сяброўства – гэта тое, што дапамагае развівацца чалавеку. Напрыклад, у вершы «Кнігі», аўтар лічыць, што кнігі і ёсць сапраўдныя сябры:

*Мы чытаем,
Мыслім,
Мы дзейнічаем,
Мы.
Мы, што больш за ўсіх чытаюць на свеце.
Кнігі – сябры.
Іх кідаюць перш за ўсё.
Але ўсё ж Чалавек
Выходзіць пад бомбы ў дарогу,
Захапіўшы з сабой
Акрым шчоткі зубной
Багдановіча, Танка, Купалу...*

Сябр – гэта чалавек, з якім ёсць аб чым пагаварыць, правесці дыскусію, паспрачацца, памірыцца... Кнігі – маўклівыя сябры, які прымаюць цябе такім, які ты ёсць. А ты, у сваю чаргу, вучышся ў кніг, як можна змяніцца ў той ці іншы бок, ведаючы наступствы.

Паэзія Уладзіміра Караткевіча шматгранная і разнастайная. І гэта паэзія аптымістычная і жыццесцвярдзальная. У вершы «Амаль хрысціянскі тост за ворагаў» аўтар цудоўна раскрывае паняцце «сяброўства». Гэты верш прысвечаны Адаму Мальдзісу, з якім Уладзімір Караткевіч доўгі час сябраваў.

*Як добра быць другам і братам нам,
І яму, і табе і мне.
Божа, дай ім даўжэй пражыць,
Хай спаўна атрубяць свой час,
Хай да самай апошняй нашай мяжы
Будуць яны ў нас.*

Паэт атстойвае моцныя, гордыя, свабодалюбівыя, высакародныя і непакорныя характары.

Моцна і выразна гучыць у патрыятычнай лірыцы Караткевіча таксама тэма «сяброўства». Нягледзячы на тое, што яго паэзія – гэта сапраўдны гімн роднай зямлі і яе

людзям, мы можам убачыць паміж радкамі і тое, што цікавіць нас. Напрыклад, у верш «На Беларусі Бог жыве» ён пісаў:

*А няма нідзе
Вярнейшых сяброў
І прыгажэйшых жанчын.
Гэта край раскрытых душ і
дзвярэй,
Гэты край – твой дом і сабор.*

Паэт усведамляў сябе прадстаўніком канкрэтнай нацыі і адначасова часцінкай сусвету, думаў пра ўласнае месца ў жыцці і пра сутнасць людскога быцця:

*Бог найшоў. Жыццё ідзе пад
кручу.
Але ідзі і не губляй спакой.
Ёсць замест прыватнай
неўміручасці –
Бессмяротнасць нацыі тваёй.
Ты памрэш. Але ў бязмежным
свеце
Будуць працвітаць твой Люд і
Край...
Вер, што ў гэтым, вер, што
толькі ў гэтым
Шчасце пасмяротнае і рай.*

Як бачым, тут вызначаецца павышаная экспрэсіўнасць, эмацыянальнасць, напружанасць дзеяння, кантрастнасць і яркасць вобразаў. У гэтым вершы сапраўдны феерверк фарбаў і колераў.

Гэтую думку працягвае верш «Дом сябра». Аўтар гаворыць, што можа прайсці 500 гадоў, але дом сябра заўсёды будзе такім жа родным, бо ён даруе табе новае сэрца, якое захапляецца прыгожай сваёй Радзімай:

*Сто тысяч год няхай вакол шумяць
палі,
Сто тысяч год няхай вакол гудуць
дубровы,
Пакуль гучыць вакол святая наша
мова,
Пакуль ёсць беларусы на Зямлі.*

Антыпод сяброўству – варожасць. Караткевіч дзякуе Богу, што ў нас ёсць ворагі, якія прымушаюць нас самаразвітацца, ісці ўперад, даказваючы, што мы, на многае здольны. Антыпод ператвараецца ў сінонім сяброўства, бо зноў дазваляе нам падымацца вышэй на адну прыступку.

Верш «Былому другу» нагадвае нам, што сябр можа і здрадзіць. Караткевіч цудоўнымі радкамі дапамагае нам і з гэтай сітуацыі выйсці пераможцам:

*Давай
на антыбрудэршафт з табою дзёрнем.
Хачу ад сёння быць з табой на «вы».*

Ён не сварыцца, не абвінавчвае, а проста робіць мяжу. І гэта таксама дастойна вялікага чалавека.

Яшчэ адно значэнне сяброўства па Караткевічу пададзена ў яго вершы «Быў. Ёсць. Буду». Аўтар піша:

*Таму, што сэрца маё распята
За ўсе мільярды двухногіх.*

Паэт турбуецца за нас за ўсіх, а значыць, мы ўсе сябры, бо ў нас адна нацыя – беларусы. Беларус – талерантны, дабразычлівы чалавек. Ён любіць сваю Радзіму, яе жыхароў, гасцей, якія прыязджаюць да нас, а гэта значыць, што Чалавек Чалавеку = сябр.

Цудоўны публіцыстычны твор ёсць у Караткевіча пра яго і Янку Брыля, які называецца «Мой друг і мая зямля». Тут Караткевіч вучыць нас не шкадаваць добрых слоў для сяброў, «бо кепскае мы чуем занадта часта, а яно, добрае слова, часам патрэбней за хлеб і ваду». Для Караткевіча Брыль быў – аднадумцам, братам, нягледзячы на некаторую розніцу ў гадах. Цудоўныя радкі мы чытаем: «А пазней, у Маскве, прыйшоў да мяне яго ліст, які літаральна выратаваў мяне ў самы, бадай, страшны час майго жыцця. Бывае, надарыцца такі. І тады чамусьці здараецца так, што сябры нібыта чуюць. Лісты іхнія прыходзяць якраз у той самы вечар, у тую самую патрэбную ноч. Мабыць, у гэтым адрозненне сяброў ад несяброў».

І яшчэ ў гэтым творы самае галоўнае – гэта апошнія радкі, дзе сябр становіцца на адну прыступку з роднай зямлёй: «Калі прыйдзе мой час – я пайду з яе спакойна, бо я любіў і мяне любілі, бо я меў цябе, родны абшар, меў сяброў, – і сярод іх таго сябра, пра якога я сказаў вам некалькі слоў.»

Заклучэнне. Карыстаючыся зборнікам паэзіі Уладзіміра Караткевіча «Быў. Ёсць. Буду», мы ўбачылі, што паняцце сяброўства разнаплановае. Гэта не толькі адносіны паміж людзьмі, але гэта і адносіны чалавека да свайго месца нараджэння, краіны, да сваёй нацыі, да літаратуры...

Разглядаючы пэўныя паняцці, заўсёды можна знайсці нешта новае, цікавае, своеасаблівае. Караткевіч – легенда беларускай гістарычнай прозы і паэзіі. У сваіх творах аўтар імкнуўся перадаць свае ўласныя веды на тую ці іншую тэму.

1. Караткевіч, У.С. Быў. Ёсць. Буду: Кніга паэзіі / Прадм. Р. Барадуліна. – 3-е выд. – Мінск: Маст. літ., 2000. – 157 с., [8] л. іл.
2. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: больш за 65000 слоў / Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Інстытут мовазнаўства імя Я. Коласа; [І.М. Бунчук і інш.]; пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко. – Мінск: БелЭн, 2005. – 611 с.

УСТОЙЛИВЫЯ РЕГІОНАЛЬНЫЯ АДЗІНКИ ЯК ЛЮСТЭРКА НЕГАТЫЎНЫХ АДНОСІН ДА ЧАЛАВЕКА

Балыка В.С.¹, Семянькова Г.К.²,

*¹студэнтка 4 курса, ²канд. філал. навук, дацэнт кафедры беларускай і рускай філалогіі
ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Семянькова Г.К., канд. філал. навук, дацэнт*

Ключавыя словы. Фразаэлагічная адзінка, фразеалагізм, устойлівы выраз, рэгіянальная адзінка, гаворка.

Keywords. Phraseological unit, phraseologism, steady expression, regional unit, dialect.

У беларускім мовазнаўстве праца па даследаванні рэгіянальнай фразеалогіі Віцебскай вобласці пачалася адносна нядаўна. Так, супрацоўнікі кафедры беларускай і рускай філалогіі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава, студэнты факультэта гуманітарныя і моўных камунікацый названай установы займаюцца распрацоўкай навукова-даследчай тэмы “Функцыянаванне сучаснай беларускай мовы ў вуснай камунікацыі і пісьмовым тэксце: сацыяльна-дзяржаўны, нацыянальна-культурны